

CONSIDERAȚII ASUPRA PREZENȚEI UNOR FORME DE UNELTE BIFACIALE ÎN AȘEZĂRILE PALEOLITICE DIN ROMÂNIA

Deși puține la număr, uneltele bifacial cioplite, apărute în diferite așezări din peșteri și de pe terase, pun ca și altă dată problema apartenenței lor culturale — solutrean sau szeletian ?

Prima semnalare se datorește lui H. Breuil, care, cercetînd colecțiile de materiale culese de J. Teutsch în valea Chichereului, a deosebit un vîrf bifacial grosolan pe care l-a atribuit solutreanului ¹ (fig. 1/3). Ulterior, au mai apărut asemenea unelte, mai ales în cercetările lui Roska Márton în Transilvania, unelte ce au fost atribuite solutreanului și subdiviziunilor lui ². Aceleași culturi i-a fost atribuit stratul V din peștera Stînca-Ripiceni ³, de către N. N. Moroșan, sprijinindu-se numai pe două piese retușate în pojghiță. După părerea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor ⁴ și I. Nestor, avîndu-se în vedere materialul litic și faunistic în ansamblu, stratul V de la Stînca-Ripiceni aparține aurignacianului, ambii autori însă, acceptînd în acea vreme prezența solutreanului pe teritoriul țării noastre ⁵. Destul de timpuriu însă, o dată cu descoperirea de către O. Kadić în 1909 a vîrfurilor bifaciale în peștera de la Szeleta, în literatura de specialitate a început să circule termenul de solutrean oriental sau szeletian ⁶. Cu fiecare nouă descoperire de acest gen, atît pe teritoriul Ungariei cît și în împrejurimi, discuțiile au fost reluate, ajungîndu-se la concluzia că solutreanul și szeletianul sînt culturi

¹ H. Breuil, *Stations paléolithiques en Transylvanie*, în *Bul. Soc. Sc. Cluj*, t. II, 1925, p. 198

² Roska Márton, *Le solutréen en Transylvanie*, în *Bul. Soc. Sc. Cluj*, t. III, 1927, p. 193—196.

³ N. N. Moroșan, *Le solutréen de la Molaavie du NE*, communication au VIIe Congrès International d'Histoire, sect. I.a Préhistoire, Varşovie, 1933.

⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Le Paléolithique en Roumanie*, în *Dacia*, V—VI, 1936, p. 95—96.

⁵ I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în *22. BerRGK*, 1933, p. 23.

⁶ Frantisek Prosek, *Szeletien na Slovensku*, în *SlovArch*, I, 1953, p. 144.

cu totul deosebite atît în ceea ce privește tipologia uneltelor cît și cronologic. Vechii cercetători au observat încă de la început diferența între tehnica de execuție și chiar forma uneltelor descoperite la Szeleta și cele solutreene.

Mai tîrziu, pe baza studierii profilelor de loess s-a stabilit că szeletianul aparține primului interstadiu würmian, suprapunînd direct mustertianul, încadrare acum acceptată de către majoritatea specialiștilor. Din punct de vedere tipologic, în evoluția sa szeletianul păstrează din inventarul mustertianului în primul rînd vîrfurile bifaciale, elemente ce constituie o caracteristică a acestei culturi. La început ele sînt mai arhaice ca formă și manieră de execuție, apoi evoluează și se perfecționează, căpătînd forme regulate de vîrfuri, cu baza dreaptă sau rotunjită, marginile tăioase și suprafețele plate sau puțin bombate, realizate prin desprinderi de suprafață anarhic răspîndite pe ambele fețe și vîrfurile ascuțite. Cu timpul complexe s-au îmbogățit cu noi forme de unelte specifice aurignacianului, cu care szeletianul coexistă (nuclee prizmatice, lame, gratoare, vîrfuri de os etc.)⁷.

Așadar, szeletianul este o cultură care se dezvoltă în prima parte a paleoliticului superior alături de aurignacian, avîndu-și originea în mustertianul carpatic.

Cît privește aria de răspîndire a acestei culturi, părerile sînt împărțite : unii specialiști caută să o restrîngă și să o limiteze în cadrul hotarelor Ungariei în special⁸, teorie cu totul nejustificată, avînd în vedere prezența unor așezări similare ca inventar și poziție stratigrafică pe teritoriul Cehoslovaciei și Germaniei. Alții însă, au extins-o pretutindeni unde a apărut măcar și izolat cîte un vîrf foliaceu⁹, atribuind szeletianului complexe cu totul diferite stratigrafic și tipologic.

Chiar dacă nu putem accepta restrîngerea ariei de răspîndire a szeletianului numai la teritoriul Ungariei, ea nu poate fi nici extinsă foarte mult, întrucît descoperirile de pînă acum nu justifică această răspîndire. Prezența izolată a unei sau două forme bifaciale într-un complex nu poate constitui o bază de datare. În cazul szeletianului se poate vorbi mai degrabă de una, sau mai multe grupe culturale locale de același tip, avînd la baza evoluției lor paleoliticul inferior local asemănător¹⁰, grupe ce au cuprins în egală măsură teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei, Germaniei și numai în parte și izolat pe cele din jur.

Cît privește solutreanul, acesta este o cultură răspîndită mai ales pe teritoriul Franței și Spaniei, cronologic mai tîrzie decît szeletianul, fiind plasată între aurignacian și magdalenian¹¹. Specificul tipologic al acestei

⁷ M. Gabori, *Солотрейская культура Венгрии*, în *ActaArch*, III, 1953.

⁸ L. Vértes, *Problematika szeletienü*, în *SlovArch*, IV, 2, 1956.

⁹ J. Barta, *K problému listovitých hrotův typu, Moravany-Dlhá*, în *SlovArch*, VIII, 2, 1960; J. K. Kozłowski, *Próba klasyfikacji gornopaleolitycznych przemyślow z placzcanu listowatymi w Europie*, Crakovia, 1961.

¹⁰ G. Freund, *Die Blattspitzen des Paläolithikums in Europa*, Bonn, 1952; L. F. Zoltz, *Allsteinzeitkunde Mitteleuropas*, Stuttgart, 1951.

¹¹ D. Peyrony, *Le Périgordien, l'Aurignacien et le Solutrécien en Eurasie d'après les derniers fouilles*, în *Bull. Soc. Pr. Fr.*, Paris, 1948.

culturi îl constituie vîrfurile bifaciale alungite, cu capetele în general ascuțite sau cu peduncul¹², realizate prin desprinderi de suprafață, dispuse în grupe paralele din margine spre interior, tehnică cu mult superioară celei szeletiene.

În unele așezări musteriene și chiar mai tîrzii de pe teritoriul țării noastre, au apărut cîteva vîrfuri bifaciale, dar care nu au nimic comun cu tehnica solutreană, de aceea, atribuirea complexelor date acestei culturi a fost cu totul nejustificată.

Cele mai vechi complexe în care au apărut cîteva unelte bifaciale, în poziție stratigrafică precisă, aparțin musterianului superior din peșterile carpatice, în straturi atribuite din punct de vedere geocronologic stadiului glaciatic W_1 ¹³. Fiind cioplite din cuarțit, forma lor este neregulată, iar tehnica de cioplire arhaică. Majoritatea acestor unelte reprezintă adevărate toporașe și vîrfuri de mîna specifice musterianului, cum e cazul celor de la Baia de Fier¹⁴, Gura Cheii Rîșnov¹⁵, Ohaba Ponor¹⁶, Nandru-Peștera-Spurcată¹⁷ (fig. 1/1) Igrîța¹⁸ și Peștera de pe colina Coasta Vacii¹⁹. Mai îngrijit lucrat și cu o formă definită, e vîrfurile bifaciale în formă triunghiulară, cioplite din silix, cu baza dreaptă și largă, marginile tăioase și vîrfurile ascuțite, (fig. 1/4) descoperite în stratul musterian tîrziu din Peștera-Curată de la Nandru²⁰. Complexele în cadrul cărora au apărut aceste piese sînt tipice musteriene, în măsura în care calitatea materiei prime a permis obținerea unor forme tipice. În faza finală de dezvoltare a musterianului din peșterile noastre carpatice, au apărut și primele forme lamelare rudimentare.

Determinați probabil de schimbările climatice petrecute o dată cu începutul primului interstadiu wûrmian, lipsiți și de o materie primă de bună calitate, din care să-și făurească unelte de muncă și armele de vîntoare necesare, după cum probabil și de sărăcia surselor de hrană ce puteau fi oferite de mediul de munte, musterienii peșterilor noastre carpatice și-au părăsit vechile adăposturi de care fuseseră legați timp îndelungat, plecînd în căutarea unor condiții mai prielnice, pe terasele rîurilor. Așadar, în W_1 — W_2 și în W_3 , cînd se dezvoltă grupurile culturale de tip szeletian, peșterile noastre erau părăsite în majoritate, iar cultura care s-a afirmat treptat în afara lor în acest timp, a fost cea de tip aurignacian. De altfel,

¹² L. Pericot Garcia, *Quelques nouveaux points de vue sur l'ethnologie du paléolithique espagnol*, communication au VIIe Congr. Intern. des Sc. Antr. et Ethnogr., Moscova, 1964; L. Zoltz, *Eine Stieltspitze westeuropäischer Typus aus dem Allmühlthal*, în *Germania*, 42, Berlin, 1964, p. 1—18.

¹³ *Istoria României*, vol. I, 1960, p. 73.

¹⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor și colaboratori, *Șantierul arheologic Baia de Fier*, în *Materiale*, III, 1957.

¹⁵ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu și Ion Pop, *Săpăturile de la peștera Gura Cheii-Rîșnov*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 113—115.

¹⁶ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Șantierul arheologic Ohaba-Ponor*, în *Materiale*, III, 1957, p. 41—51.

¹⁷ C. S. Nicolăescu-Plopșor și colaboratori, *Șantierul arheologic Nandru*, în *Materiale*, III, 1957, p. 29—41.

¹⁸ H. Breull, *op. cit.*, p. 208.

¹⁹ *Ibidem*, p. 216.

²⁰ C. S. Nicolăescu-Plopșor și colaboratori, *Cercetări paleolitice din 1956*, în *Materiale*, V, 1959, p. 22—29.

musterienii au fost primii care au pătruns în aceste peșteri și care au dus aici o viață și activitate îndelungată. Ulterior, în cursul paleoliticului su-

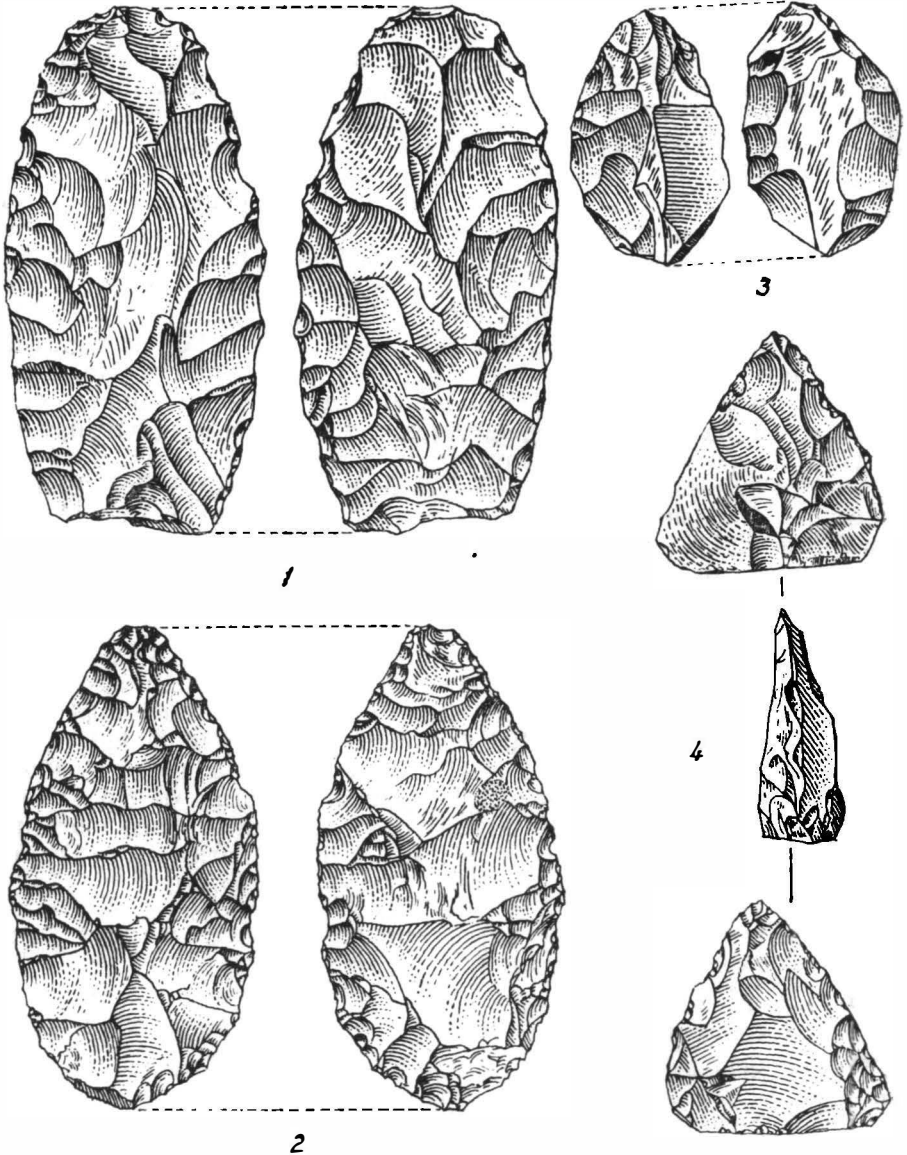

Fig. 1. — Unelte bifaciale din descoperiri mai vechi. 1, Nandru — Peștera Spurcală; 2, Iosășel; 3, Valea Chichereului; 4, Nandru — Peștera Curată.

perior, ele au mai folosit drept adăposturi, pentru perioade scurte de timp, unor grupuri de oameni cunoscători ai unei culturi lamelare curate.

Mai numeroase și variate ca tipuri sînt piesele bifaciale din așezările paleolitice de pe terasele Prutului. Primele au fost descoperite de N. N. Moroșan în peștera de la Stîncă-Ripiceni, în stratul V, care, în interpretarea actuală a materialului trebuie atribuit culturii gravettiene. În acest strat, pe lângă complexul litic destul de bogat, specific culturii amintite și bogat în faună s-au descoperit și două vîrfuri bifaciale, unul întreg, al doilea în stare fragmentară. Prezența numai a acestor piese a făcut pe descoperitor să atribuie solutreanului stratul V din peștera Stîncă-Ripiceni. În același timp, N. N. Moroșan a descoperit și așezarea de la Ripiceni-Izvor ²¹ aflată în imediată apropiere. Aici, săpăturile au fost reluate în 1961 și au continuat patru campanii la rînd, descoperindu-se importante colecții de materiale, concentrate în mai multe niveluri de locuire ²².

În stratul atribuit musterianului superior clasic, N. N. Moroșan a semnalat caracterul tehnicii de cioplire în pojghiță a pieselor ²³. Prin omologarea manierei de execuție, el atribuie aceleiași strat și două racloare bifaciale (fig. 2/5) găsite la suprafață. Multitudinea și varietatea tipurilor de unelte bifaciale însă, aflate în musterianul superior de la Ripiceni-Izvor, a fost demonstrată prin importante colecții de materiale descoperite în săpăturile din ultimii ani. Ca forme, aici apar vîrfuri cu baza neregulat rotunjită, topoare și vîrfuri de mină și de lance, numeroase răzuitoare de diferite tipuri. Materia primă o formează în exclusivitate silexul cretacic de bună calitate, care a permis realizarea unor unelte perfecte din punct de vedere tehnic și tipologic. Tehnica de cioplire e aceea a retușării prin desprinderi largi și anarhic răspîndite pe întreaga suprafață a uneltei, din margine spre centru, tehnică comună cu cea din musterianul superior al peșterilor.

Pe Prut, ca și în peșterile carpatice, în viața și activitatea oamenilor aflați pe treapta de dezvoltare a musterianului superior, a intervenit o perturbare care a dus la strămutarea lor. Faptul a dus și la părăsirea pentru un timp a așezării musteriene de la Ripiceni-Izvor, vechile urme de locuire fiind acoperite de un strat de pămînt steril care variază ca grosime între 0,25 — 0,60 m. În comparație cu vechea locuire levaloaso-musteriană superioară, a cărei urme sînt documentate într-un strat de circa 5 m grosime fără întrerupere, stratul steril este relativ subțire. E greu de stabilit încotro au plecat musterienii de la Ripiceni-Izvor, oameni stăpîni pe tehnica bifacială a ciopririi pietrei, tehnica așchiară, după cum și aceea a desprinderii lamelare, într-un stadiu destul de avansat.

Putem spune însă că, pentru acest timp, — sfîrșit de musterian și început de paleolitic superior, fenomen petrecut pe teritoriul țării noastre în interstadiul $W_1 - W_2$ — întîlnim așezări cu un inventar combinat, conștînd din elemente așchiare, bifaciale și lamelare, unele mai arhaice, altele mai perfecționate, în funcție și de calitatea materiei prime.

²¹ N. N. Moroșan, *Evoluția cercetărilor preistorice paleolitice din România de NE și rezultatele obținute*, în *Arhivele Basarabiei*, V, nr. 2, 1933.

²² Al. Păunescu, *Sur la succession des habitats, paléolithiques et postpaléolithiques de Ripiceni-Izvor*, în *Dacia*, N.S. IX (în pregătire pentru tipar).

²³ N. N. Moroșan, *Le pléistocène et le paléolithique de la Roumanie du Nord-Est*, în *AIGR*, XIX, 1938, p. 43.

Pentru regiunea de nord-est a țării amintim așezarea de la Mitoc-Valea Izvorului II. În inventarul de aici deosebim câteva forme bifaciale, care, deși puțin numeroase, constituie apogeul dezvoltării acestei tehnici în paleoliticul nostru.

Astfel, între vîrfurile bifaciale descoperite pînă în prezent, domină cel de la Mitoc-Valea Izvorului II (fig. 3), atît prin dimensiunile sale (16,5 — 5,6 × 1,6 cm), cît și prin corectitudinea tehnicii de cioplire²⁴. Piesa aflată în stare fragmentară este lucrată din silix cretacic albastru, acoperită aproape în întregime de patină alburie. Fragmentul de vîrf, lung de 9 cm, are o știrbitură în partea inferioară dreaptă, produsă prin spargerea uneltei în vechime.

Vîrful, inițial ascuțit, este și el știrbit. Partea de bază a uneltei, de asemenea fragmentată în vechime, a fost probabil rotunjită, avînd în vedere cele două capete de bază, rotunjite, descoperite în aceeași așezare, precum și alte unelte de același fel de la Ripiceni-Izvor. Reconstituind vîrful și baza piesei, socotim că aceasta avea o lungime de cel puțin 21—22 cm, ceea ce constituie cu totul o excepție, între piesele de acest gen de la noi.

În ceea ce privește maniera de cioplire a piesei, aceasta a fost realizată prin rețușe mărunte, desprinses din margine spre centru, rețușe prin care s-a realizat tăișul bine ascuțit și cu mici zigzaguri pe ambele laturi. Pe măsura înaintării desprinderilor în corpul piesei, ele devin tot mai largi și neregulate. Desprinderile largi, ca și cele mai mărunte, sînt pornite din margine pe ambele părți, spre centru.

Același gen de unealtă e reprezentat de un vîrf în stare fragmentară lucrat dintr-o așchie groasă de silix cretacic albastru, acoperit pe o parte cu o patină alb-albăstruie aproape uniformă și parte și cele două fragmente bazale și un vîrf, descoperite în sondajul din 1956²⁵ (fig. 2/1,—3,4).

Un alt tip de unealtă lucrat în aceeași manieră este reprezentat de un răzuitoar, cu partea activă realizată prin rețușe mărunte aplicate din margine pe ambele fețe (fig. 4/1). Tot din margine pornesc și unele desprinderi largi care pătrund adînc în suprafața piesei, dîndu-i o formă aplatizată.

În categoria uneltelor bifacial cioplite trebuie să amintim o serie de trei „toporașe” sau cioplitoare, executate din bulgări nucleiformi, avînd un capăt drept care a slujit ca plan de lovire și de la care prin lovituri repetate s-au desprins așchii în lungul lor (fig. 5/2). Capătul opus planului de lovire a fost ascuțit prin desprinderi date din margine pe ambele părți, formîndu-se prin aceasta tăișul bine ascuțit. Aceste unelte apar în asocieră cu elemente musteriene și levalloasiene tipice — așchii triunghiulare și răzuitoare, cu unelte aurignaciene — lame simple, rețușate și cu scobitură, răzuitoare pe lamă, nuclee prismatice.

La distanță de numai câteva sute de metri de Valea Izvorului se află așezarea paleolitică de la Malul Galben²⁶, cu mai multe urme de locuire

²⁴ M. Bitiri, *Cu privire la începuturile paleoliticului superior în România*, în *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 5—16.

²⁵ C. S. Nicolăescu-Plopșor și N. Zaharia, *Cercetările paleolitice din 1956*, în *Matcriale*, V, 1959, p. 35.

²⁶ *Ibidem*, p. 36.

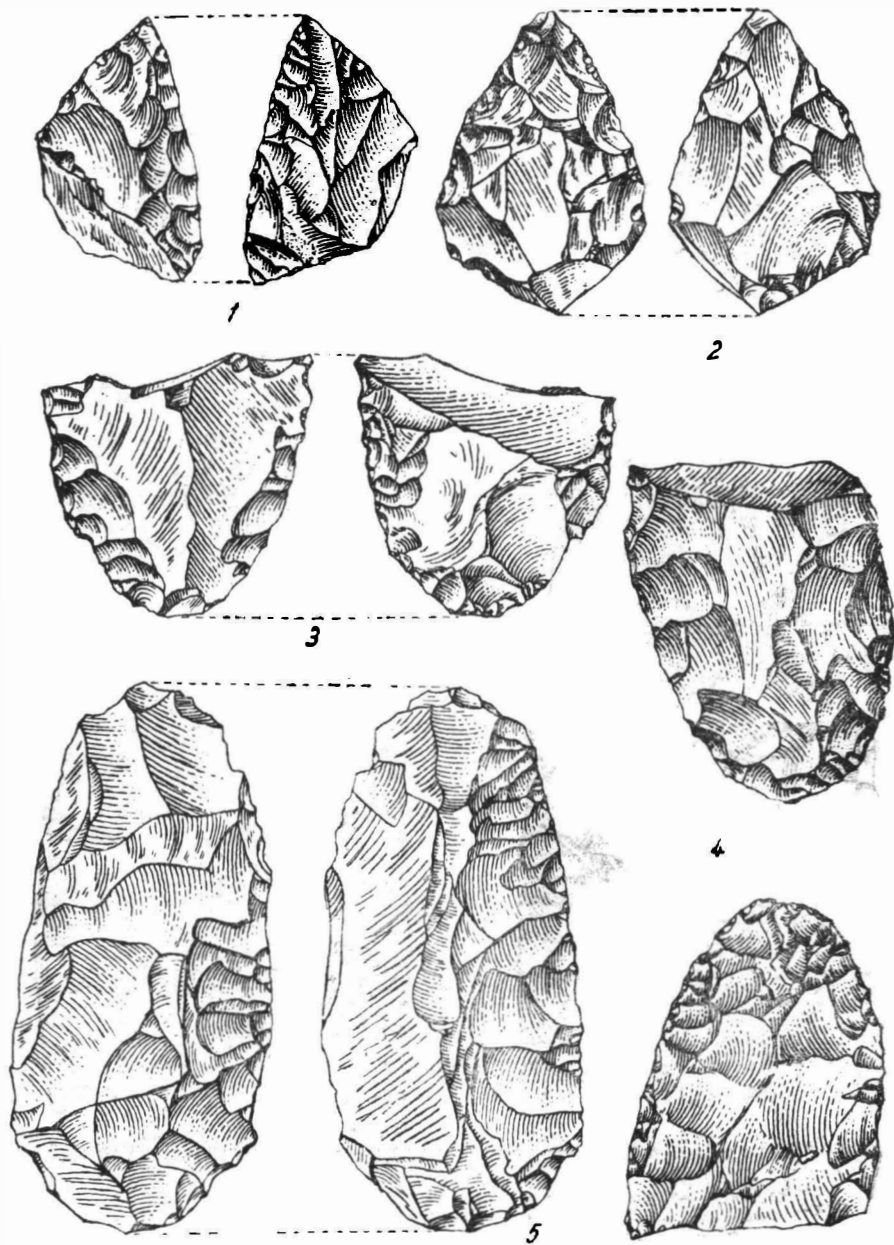

Fig. 2. — Unelte bifaciale din săpături mai vechi. 1, 3, 4, *Miloc — Dealul Sărăturilor (Valea Izvorului)*; 2, *Ceahlău — Celăficia I*; 5, *Ripice și Izvor*.

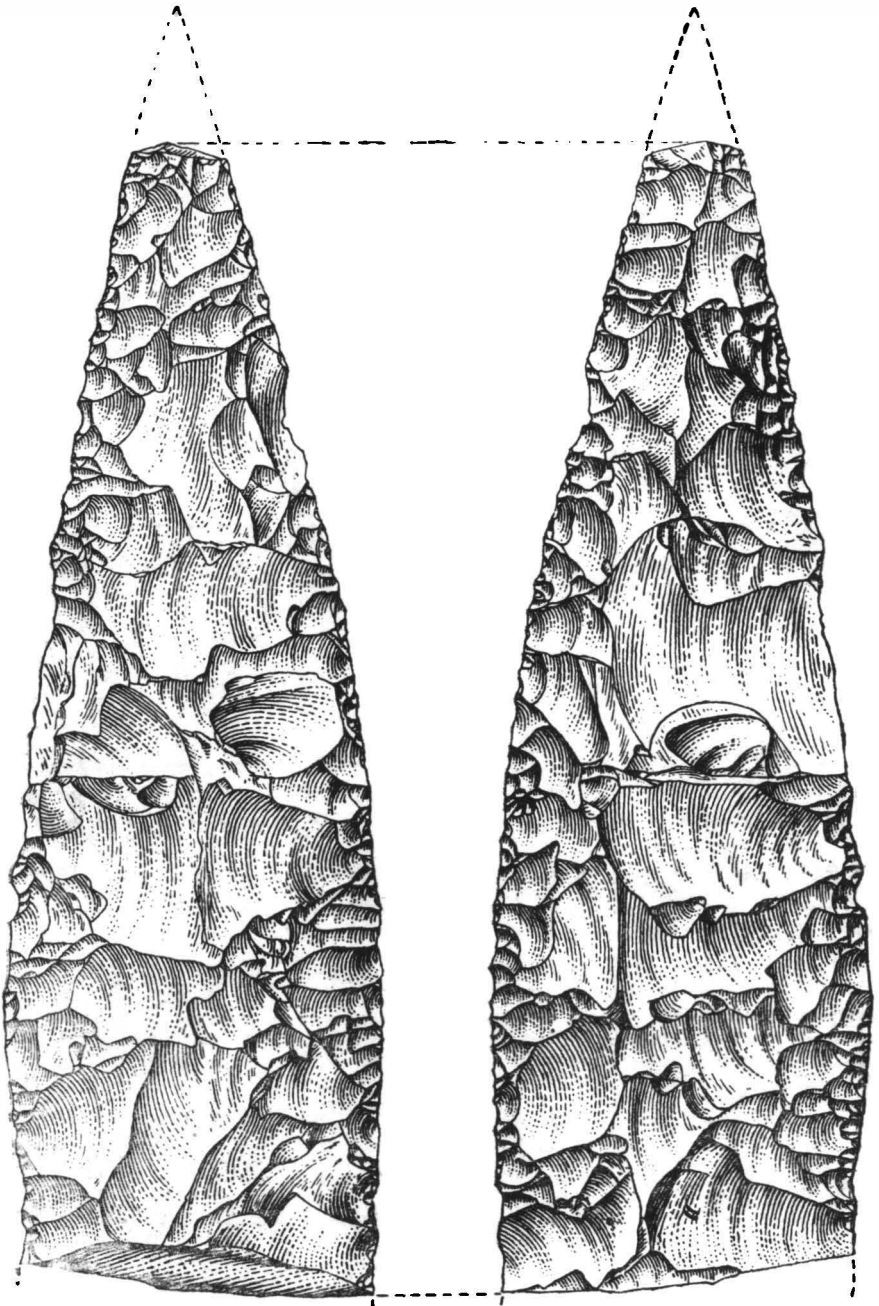

Fig. 3. — Mitoc—Valea
Izvorului II. Vîrf bifacial (mărimе naturală).

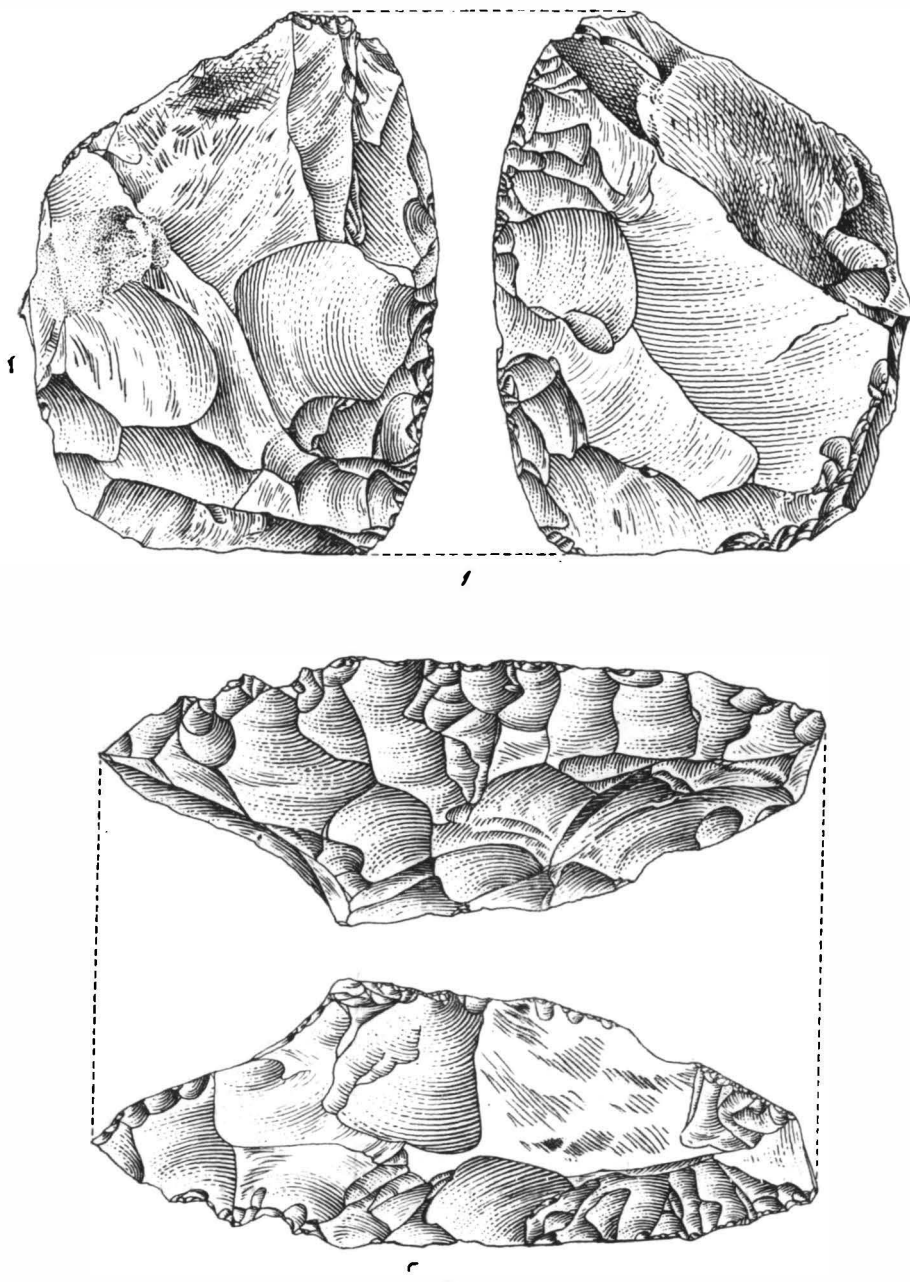

Fig. 4. — Mitoc-Valea Izvorului II. 1, răzuitoar bifacial ; 2, vîrf-răzuitoar bifacial (mărime naturală).

concentrate în straturi succesive din paleoliticul inferior și superior; în niciunul însă n-a apărut nici cea mai rudimentară urmă de cioplire bifacială.

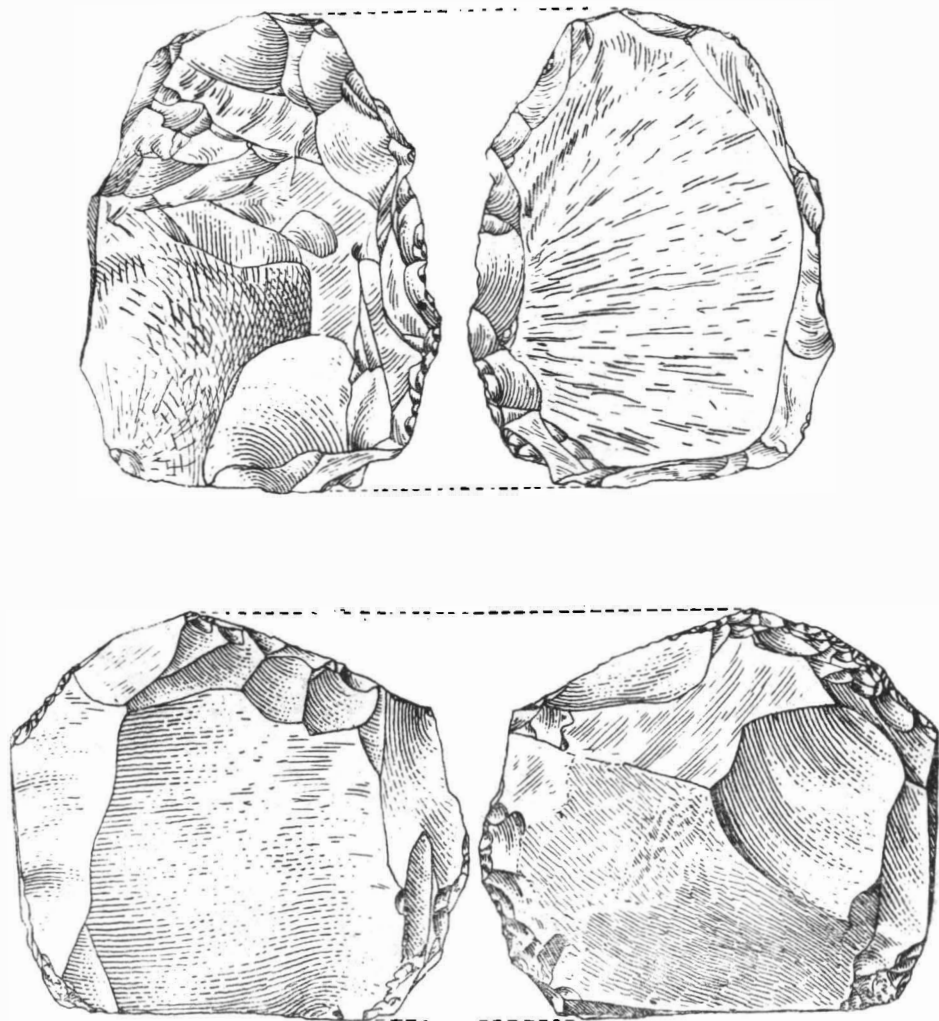

Fig. 5. — *Remetea-Șomoș I*, 1, răzuitor; *Mitoc-Valea Izvorului II*, 2, cioplitor (mărime naturală).

Prezența masivă a pieselor bifacial cioplite în mustertianul superior de la Ripiceni-Izvor, după cum și a celor lamelare, părăsirea așezării în această fază de dezvoltare, apariția unui complex cu multe elemente comune la Mitoc (tot pe o terasă a Prutului și în apropierea unui izvor cel

puțin tot așa de puternic ca și cel de la Ripiceni), după cum și absența totală a elementelor bifaciale din așezarea de la Malul Galben, ne îndreptățește să socotim măcar și preliminar că așezarea de la Mitoc-Valea Izvorului, reprezintă urmele unor grupuri venite dinspre Ripiceni. Stabilindu-se pe malul pârului Ghireni, ei au fost contemporani cu cei din așezarea de la Malul Galben, cu care deși aproape fiind, n-au comunicat și nu s-au influențat reciproc. Prin mișcările masive ale populației în cursul interstadiului $W_1 - W_2$ și mai ales la începutul interstadiului glaciuar W_2 , pe Prut ca și în alte părți ale țării noastre își fac apariția masiv noi colective umane purtătoare ale culturii de tip aurignacian (cu industrie lamelară curată), care se amestecă cu cele din părțile locului, fapt care duce la dominarea tehnicii lamelare și la înăbușirea aproape totală a vechii tehnici bifaciale cunoscută în aceste locuri.

În aurignacian, așezarea de la Ripiceni-Izvor este din nou locuită. În același timp tot populații ale culturii aurignaciene pătrund și în peșterile de la Stînca-Ripiceni. În straturile de cultură aurignacian, gravettian și chiar în cel tardenoasian de la Izvor, după cum și în cel gravettian din peșteră au mai apărut izolat câteva unelte, uni sau bifaciale, rețușate prin desprindere largi de suprafață, ele putând reprezenta fie o persistență, fie folosirea unor vechi unelte, întâmplător găsite pe aceste locuri.

În categoria așezărilor de tipul Mitoc-Valea Izvorului, trebuie să amintim pe aceea de la Cetățica I-Ceahlău, a cărei strat inferior reprezintă cel mai vechi paleolitic de pe malul Bistriței²⁷. Și aici, inventarul reprezintă un amestec de unelte cioplite în tehnica așchiară și lamelară, alături de care au apărut și două vîrfuri bifaciale (fig. 2/2) atribuite la început szeletianului²⁸. Între piesele descoperite în acest strat s-au găsit și câteva așchii de silex cretacic de Prut, fapt care ne-ar îndreptăți să credem că făuritorii lor au venit din părțile răsăritene. Vîrfurile bifaciale, după cum și marea majoritate a uneltelor din complexul dat, sînt cioplite din alte roci, străine inventarului din așezările de pe Prut. Oricum, socotim că așezarea de la Cetățica I—Ceahlău, stratul inferior, reprezintă urmele unui amestec de populații, ca rezultat al mișcărilor colectivelor umane în $W_1 - W_2$.

Unelte uni sau bifacial cioplite în tehnica desprinderii în suprafață, s-au descoperit și în vestul și nord-vestul țării, în așezări de pe terasele unor riuri sau pe versantele dealurilor. Menționăm mai întii descoperirea unor astfel de unelte la suprafață, în atelierele de cioplire a opalului de la Iosășel și împrejurimi²⁹.

Primele semnalări de aici se datoresc lui Roșca Márton care a întreprins cercetări de suprafață și a efectuat sondaje în anii 1925—1928. Cu acest prilej a descoperit în valea râului Cremenoasa un frumos vîrf bifacial (fig. 1/2). Forma uneltei este oval alungită, baza mai largă și rotunjită, vîrful îngust dar nu ascuțit ci puțin rotunjit. Tot de la Iosășel provine și un fragment de unealtă bifacială.

²⁷ C. S. Nicolăescu-Plopșor și M. Petrescu-Dimbovița, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Bicaz*, în *Materiale*, V, 1959, p. 48.

²⁸ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Șantierul arheologic Bicaz*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 58.

²⁹ Roska Márton, *Paleoliticul Ardealului, privire generală*, în *AIGR*, XIV, București, 1931.

Ca și descoperirile de acest gen din peșterile carpatice, virfurile bifaciale de la Iosășel au fost atribuite de autor solutreanului.

Cu prilejul cercetărilor întreprinse în 1955, în preajma Iosășelului, pe dealurile Vilcele și Proasca, C. S. Nicolăescu-Plopșor a descoperit alte ateliere de cioplire a opalului în care, foarte numeroasele deșeuri de prelucrare și spărturi naturale sînt asociate cu unele piese specifice mustertianului și paleoliticului superior. Tot la suprafață, în aceste locuri s-a descoperit și un vîrf bifacial cioplit³⁰, descoperitorul atribuind prin aceasta, atelierele de cioplire szeletianului.

Avînd în vedere, că atît vechile descoperiri cît și cele mai noi din preajma Iosășelului nu au o poziție stratigrafică precisă, că ele provin din ateliere de cioplire sau din preajma lor aflate lîngă surse bogate de materie primă, că inventarul de aici este divers ca tehnică de cioplire, e greu de a le atribui cu siguranță uneia sau altei perioade de dezvoltare a paleoliticului. Fiind vorba de depozite de materie primă, grupuri de cioplitori ai pietrei au putut veni în aceste părți și în mustertian, după cum și mai tîrziu, resturile de cioplire amestecîndu-se cu timpul. N-ar fi exclus ca cercetările viitoare și mai ales săpături efectuate aici, să dea la iveală urmele unor așezări de tipul celor din Țara Oașului — Remetea și Boinești — straturile inferioare, care prin poziția lor stratigrafică și caracterul inventarului litic, au fost atribuite mustertianului superior final, fază de trecere de la paleoliticul mijlociu la cel superior³¹.

În cadrul complexului litic din stratul inferior de la Boinești s-a descoperit un vîrf cioplit dintr-o așchie triunghiulară de tuf vulcanic. Piesa are suprafața dorsală retușată în trepte prin desprinderi mai mărunte în margine și mai largi spre centru. Pe partea ventrală are cîteva desprinderi la vîrf, la partea bulbară și pe una din laturi. Deși piesa nu reprezintă un vîrf bifacial, ea este lucrată în aceeași tehnică și poate fi încadrată în această grupă de unelte. În aceeași manieră este cioplit și un răzuitor. Vîrful și răzuitorul, alături de un disc bifacial cioplit din opal (fig. 6/4) reprezintă tehnica cioplierii uneltelor prin desprinderi în suprafață, tehnică binecunoscută în mustertianul superior din peșterile carpatice.

La Remetea, în așezarea Șomoș I³², aflată la numai 2,5 km de Boinești, în campania din 1964 s-au descoperit două virfuri bifaciale deosebit de importante, atît prin forma lor cît și prin materia primă din care sînt lucrate. Ambele piese s-au descoperit în partea inferioară a stratului gălbui-roșcat, preliminar atribuit interstadiului W₁—W₂, prin omologare cu cel de la Boinești.

Complexul de materiale în cadrul căruia au apărut cele două virfuri bifaciale, constă dintr-un număr redus de unelte, așchii și lame grosolane și bulgări nucleari în majoritate de opal, rocă locală.

Unul dintre cele două virfuri este cioplit dintr-o rocă compactă (opal sau poate breccie) și cu granulație mică, de culoare roșie-vișinie, cu

³⁰ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Cercetări asupra paleoliticului timpuriu*, în *Materiale*, III, p. 283.

³¹ Maria Bitiri, *Палеолит в Цара Оашулуй*, în *Dacia*, N. S., IX (în pregătire pentru tipar).

³² Maria Bitiri, *Săpăturile arheologice de la Remetea*, în *Revista Muzeelor*, 1, 1965.

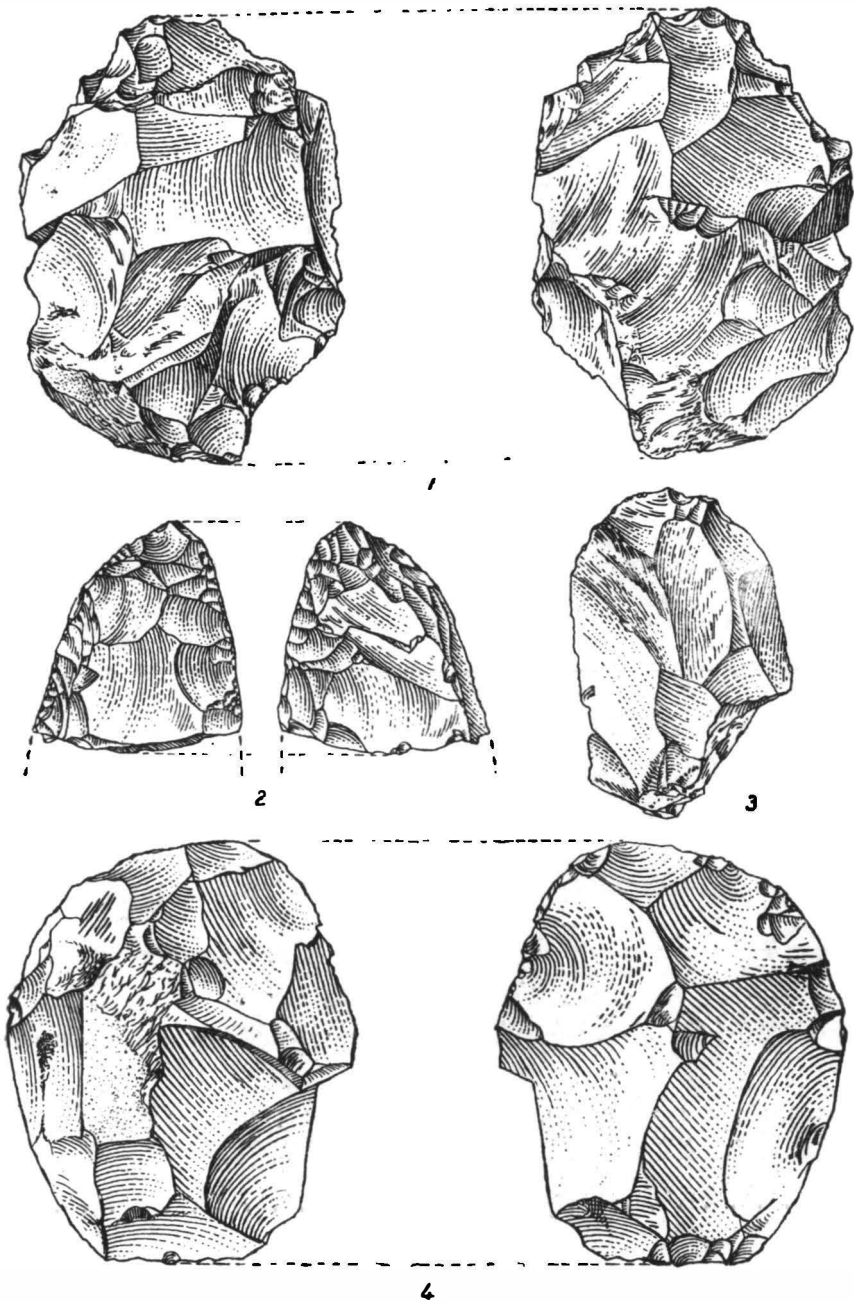
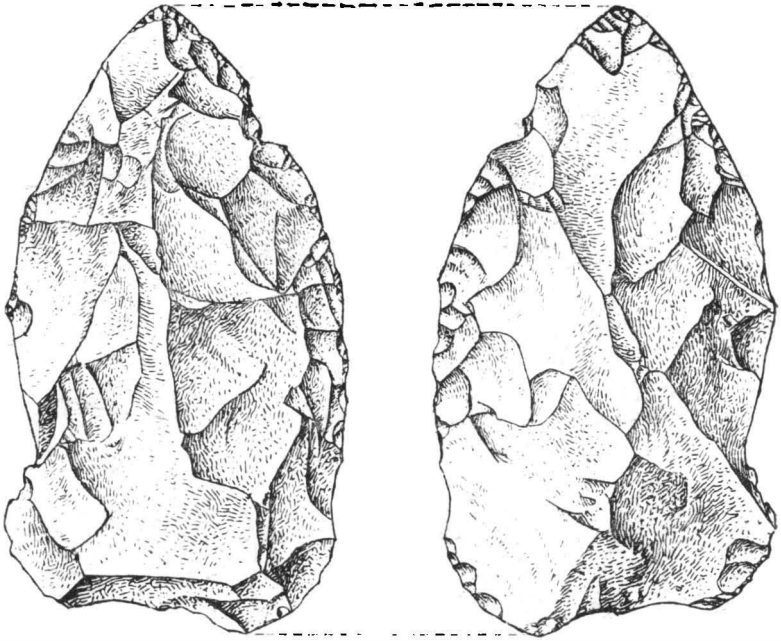
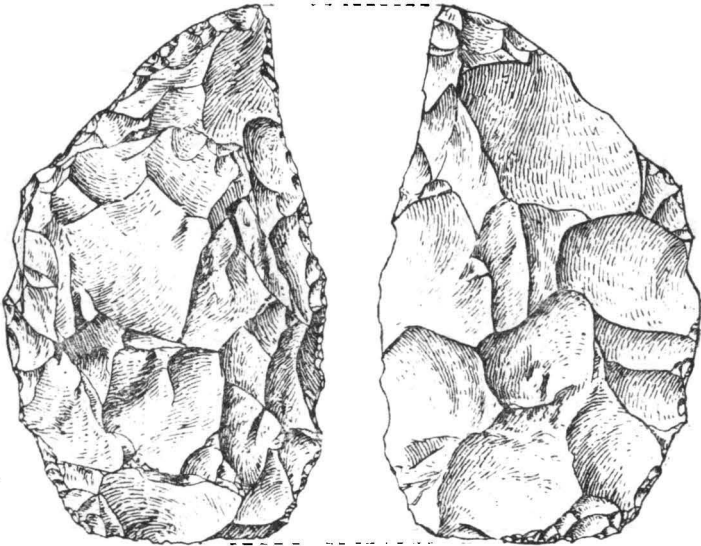

Fig. 6. — *Remetea—Șomoș I.* 1, cioplitor bifacial; *Mitoc-Valea Izvorului II.* 2, 3, vîrfuri bifaciale; *Boinești.* 4, disc (mărime naturală).

1

2

Fig 7. — *Remetea-Șomoș* 1. 1, 2, vîrfuri bifaciale (mărime naturală).

pete galben-ruginiu și albastru deschis. Piesa are baza dreaptă și vârful ascuțit, marginile subțiri și tăioase, realizate prin retușe mărunte. Ambele fețe sînt cioplite prin desprinderi mai largi și neregulat răspîndite pe întreaga suprafață (fig. 7/1).

Cel de-al doilea vîrf este lucrat din aceeași materie primă cu un colorit mai puțin pronunțat. Vîrfurile piesei este ascuțit și puțin arcuit spre dreapta, marginile tăioase și corpul bombat pe fața dorsală și aplatizat pe cea ventrală, iar baza dreaptă. Tehnica de cioplire este aceeași ca și la prima piesă (fig. 7/2).

Tot în această așezare, în stratul de cultură atribuit aurignacianului mijlociu, s-a descoperit o unealtă cioplită dintr-o așchie de tuf vulcanic, care pe toată suprafața dorsală poartă urmele a numeroase desprinderi, unele mai mărunte, altele mai largi. Ambele capete sînt drepte, unul mai lat, celălalt mai îngust. Una din laturi e groasă și abruptă, cealaltă ascuțită prin desprinderi din margine pe ambele fețe, pe toată lungimea sa. În felul acesta așchia a fost transformată într-un răzuitor care, după aspectul și tehnica de prelucrare, amintește mai mult de uneltele musteriene de acest tip, decît pe cele aurignaciene (fig. 5/1).

Cele două vîrfuri bifaciale descoperite în așezarea de la Remetea-Șomoș I, alături de unealta-răzuitor lucrată de asemenea în tehnică bifacială ca și vîrfurile de la Iosășel, ridică din nou problema apartenenței culturale a uneltelor de acest gen.

Ținînd cont de frecvența mișcărilor de populații din această perioadă (W_1-W_2), de apropierea regiunii Oașului de teritoriul R. S. Cehoslovace și R. P. Ungare nu e exclusă aici o influență a szeletianului, cele două vîrfuri putînd fi ușor asemuite cu cele szeletiene mijlocii. De altfel, pe baza complexelor paleolitice mai tîrzii (aurignaciene mijlocii și gravettiene) de la Boinești și Remetea, unde inventarul litic e mai numeros și formele tipice mai frecvente, multe din ele cioplite din obsidiană, prin omologare cu descoperirile de pe valea Hornadului și din împrejurimi, am deosebit o grupă regională specifică de așezări paleolitice tîrzii, situată între Carpații noștri de răsărit și Carpații apuseni de pe teritoriul R. S. Cehoslovace³³, grupă în care, după noile descoperiri ar putea intra și aceste așezări mai timpurii cu forme de unelte bifaciale.

Prin descoperirile de pînă acum, putem deci vorbi de trei centre principale în care au apărut forme de unelte bifaciale și care pot fi atribuite unui sau altui aspect cultural sau perioade de dezvoltare a paleoliticului pe teritoriul țării noastre. Se deosebesc în primul rînd peșterile carpatice, care tipologic și stratigrafic aparțin musteriianului superior. Atribuirea lor solutreanului sau szeletianului, nu este justificată, ele fiind înainte de toate mai vechi decît acestea.

În nord-estul țării, în majoritatea lor, piesele bifaciale apar de asemenea în așezări musteriene superioare, precum și în așezările de la începutul paleoliticului superior; în această din urmă categorie fiind vorba fie de o persistență a tehnicii musteriene, fie de un amestec al diferitelor

³³ Maria Bitiri, *Așezarea paleolitică de la Boinești*, în *SCIV*, 15, 1964, 2, p. 183.

colective umane, purtătoare, unele a tehnicii musteriene, altele a celei aurignaciene lamelare. În așezările mai târzii uneltele bifaciale sînt puțin numeroase și ele nu pot fi luate ca un indiciu cronologic sau argument al apartenenței culturale al complexului dat. De altfel, aceeași situație se constată și în regiunea imediat apropiată, pe Nistru și împrejurimi, unde unelte de acest tip apar izolat în straturi diferite. Deși A. P. Cerniș atribuie solutreanului straturile 7—10 de la Molodova V, stratul 2 de la Babin I și stratul inferior de la Voronovița I³⁴, el deosebește o epocă mai largă pe care o denumește aurigno-solutreană, tocmai prin faptul că elementul bifacial este minor și se pare necaracteristic solutreanului. Pentru clarificarea aceleiași probleme, amintim concluziile lui A. N. Rogacev, care, referindu-se la prezența unor astfel de unelte în așezările paleolitice de pe Don, subliniază că ele nu pot fi luate ca un indiciu cronologic, după cum, pentru cîmpia Europei răsăritene, nu poate fi folosit nici termenul de epocă solutreană, ca o etapă în dezvoltarea culturii paleoliticului superior³⁵.

În vestul și nord-vestul țării, regiune aflată dincolo de Carpați, straturile de cultură în care au apărut forme bifaciale aparțin unei faze de tranziție de la musterian la paleoliticul superior. Ele pot reprezenta fie o tradiție a musterianului superior carpatic, fie o influență a szeletianului, în cadrul unei regiuni bine determinată geografic.

Tehnica ciopririi bifaciale a uneltelor, cunoscută și răspîndită în diferite așezări musteriene din peșteri și de pe terase pe teritoriul țării noastre, din cauza mișcărilor de populații ce s-au petrecut încă de la începutul primului interstadiu würmian și-a întrerupt evoluția, neputînd da naștere unor complexe de tipul celor szeletiene, care să se fi dezvoltat paralel cu aurignacianul.

Cultura de tip aurignacian cu tehnica sa lamelară ai cărei germeni se întîlnesc în musterian și în sprijinul dezvoltării căreia vin și grupuri aurignaciene din afară, se afirmă încă din prima parte a paleoliticului superior, în detrimentul industriilor combinate cunoscute la sfîrșitul paleoliticului mijlociu.

MARIA BITIRI

К ВОПРОСУ О НЕКОТОРЫХ ФОРМАХ ДВУСТОРОННЕ ОБРАБОТАННЫХ ОРУДИЙ В ПАЛЕОЛИТИЧЕСКИХ ПОСЕЛЕНИЯХ РУМЫНИИ

РЕЗЮМЕ

Рассматривая большинство двусторонне обработанных орудий, найденных в палеолитических поселениях на территории Румынии, автор выделяет три главных центра, в которых эти орудия обнаруживались более постоянно.

³⁴ A. P. Cerniș, *Поздний палеолит Среднего Приднестровья*, în Труды Комиссии по изучению четвертичного периода, XV, 1959, p. 177—178.

³⁵ A. N. Rogacev, *Костенки*, IV, în *МИА*, 45, 1955, p. 158—160.

Прежде всего речь идет о подобных находках в карпатских пещерах, которые типологически и стратиграфически относятся к позднему мустье, считая что их отпесение к солжотрейской или к селетской культуре не было оправдано.

На северо-востоке страны двусторонне обработанные орудия в большинстве были обнаружены также в поселениях поздней мустьерской эпохи и в поселениях, относящихся к началу позднего палеолита. В этой последней категории речь идет, по-видимому, о незначительных пережитках мустьерской техники. Что касается более поздних поселений (ориньякских и граветтских), то двусторонне обработанные орудия встречаются в единичных экземплярах, поэтому они не могут быть приняты в качестве хронологического показателя или доказательства культурной принадлежности комплекса, в котором они появляются.

На западе и северо-западе Румынии немногочисленные двусторонне обработанные наконечники, известные до настоящего времени, были обнаружены в культурных слоях, относимых к переходной фазе от мустьерской эпохи к позднему палеолиту. Они могут представлять собой либо традицию карпатской поздней мустьерской техники, либо влияние соседней селетской культуры, распространенной, главным образом, на территории Венгрии и Чехословакии.

В заключение автор подчеркивает, что техника двустороннего обтесывания, известная в позднем мустье в пещерах и на террасах на территории Румынии, из-за перемещений населения, произошедших уже в начале интерстадиала W_1 — W_2 , прервала свое развитие и не смогла создать комплексов селетского типа.

Ориньякская культура с характерной для нее техникой изготовления пластин, зачатки которой появились уже в мустьерскую эпоху и в поддержку развития которой выступают внешние ориньякские группы, утверждает уже в первой половине позднего палеолита, в ущерб смешанным комплексам, существовавшим в конце мустьерской эпохи.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Двусторонне обработанные орудия, относящиеся к более давним находкам. 1, *Нандру — Пештера Спуркатэ*; 2, *Иосэшел*; 3, *Валя Кикерсулуй*; 4, *Пондру — Пештера Куратэ*.

Рис. 2. — Двусторонне обработанные орудия, найденные в ходе более давних раскопок. 1, 3, 4, *Миток — Дялул Сэрэтурилор (Валя Изворулуй)*; 2, *Чахлэу — Четэцика I*; 5, *Рипичень — Извор*.

Рис. 3. — *Миток — Валя Изворулуй II*. Двусторонний наконечник (натуральная величина).

Рис. 4. — *Миток — Валя Изворулуй II*. 1, двусторонний скребок; 2, двусторонний наконечник — скребок (натуральная величина).

Рис. 5. — *Реметя — Шомош I*. 1, скребок. *Миток — Валя Изворулуй II*. 2, отбойник (натуральная величина).

Рис. 6. — *Реметя — Шомош II*. 1, двусторонний отбойник; *Миток — Валя Изворулуй II*. 2, 3, двусторонние наконечники; *Бойнешть*. 4, диск (натуральная величина).

Рис. 7. — *Реметя — Шомош I*. 1—2, двусторонние наконечники (натуральная величина).

CONTRIBUTIONS CONCERNANT CERTAINES FORMES DE BIFACES DANS LES ÉTABLISSEMENTS PALÉOLITHIQUES DE ROUMANIE

RÉSUMÉ

En passant en revue la majorité des bifaces découverts dans les établissements paléolithiques de Roumanie, l'auteur distingue trois centres principaux dans lesquels ces outils ont apparu plus fréquemment.

En premier lieu viennent les découvertes de ce genre des grottes carpatiques, qui du point de vue typologique et stratigraphique appartiennent au moustérien supérieur, vu que leur attribution au solutréen ou au szélézien n'a été aucunement justifiée.

Au nord-est du pays les pièces bifaciales ont apparu pour la plupart aussi bien dans les établissements moustériens supérieurs que dans ceux du début du paléolithique supérieur. En ce qui concerne cette dernière catégorie, l'auteur suppose qu'elle ne représente qu'une simple persistance de la technique moustérienne, évidemment dans une moindre proportion. Quant aux bifaces, peu nombreux, trouvés dans les établissements tardifs (aurignaciens et gravettiens) il précise qu'ils ne peuvent être considérés comme un indice chronologique ou comme un argument pour l'appartenance culturelle du complexe où ils sont apparus.

A l'ouest et au nord-ouest du pays les quelques pointes connues jusqu'à présent ont été découvertes dans les couches de civilisation attribuées à la phase de transition du moustérien au paléolithique supérieur. Elles peuvent représenter soit une tradition du moustérien supérieur carpatique, soit une influence szélézienne des régions proches, des territoires de la Hongrie et Tchécoslovaquie.

En conclusion on souligne qu'à cause des mouvements des populations survenus dès le début ou de l'interstade W_1-W_2 , l'évolution de la technique de la taille bifaciale, connue dans le moustérien supérieur des grottes et des terrasses du territoire de la Roumanie, s'est interrompue et que pour cette raison elle n'a pu engendrer des complexes de type szélézien.

La civilisation de type aurignacien avec sa technique lamellaire dont les origines remontent au moustérien et au développement de laquelle viennent s'ajouter aussi des groupes aurignaciens du dehors, s'affirme dès la première partie du paléolithique supérieur au détriment des industries combinées que l'on enregistre à la fin du moustérien.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Bifaces antérieurement découverts. 1, *Nandru-Peștera Spurcată*; 2, *Iosâzel*; 3, *Valea Chichereului*; 4, *Nandru-Peștera Curată*.

Fig. 2. — Bifaces antérieurement découverts. 1, 3, 4, *Mitoc-Dealul Sărăturilor (Valea Izvorului)*; 2, *Ceahlău-Cetățica I*; 5, *Ripiceni-Izvor*.

Fig. 3. — *Mitoc-Valea Izvorului II*. Pointe bifaciale (grandeur naturelle).

Fig. 4. — *Mitoc-Valea Izvorului II*. 1, racloir bifacial; 2, pointe-racloir bifacial (grandeur naturelle).

Fig. 5. — *Remela-Șomoș I*. 1, racloir; *Mitoc-Valea Izvorului II*. 2, doloire (grandeur naturelle).

Fig. 6. — *Remetea-Șomoș I*. 1, doloire bifaciale; *Mitoc-Valea Izvorului II*. 2, 3, pointes bifaciales; *Boinești*. 4, disque (grandeur naturelle).

Fig. 7. — *Remetea-Șomoș I*. 1, 2, pointes bifaciales (grandeur naturelle).